

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KENDİ KENDİNE MEME MUAYENESİ HAKKINDAKİ BİLGİLERİ VE UYGULAMALARI*

İlknur AYDIN**

ÖZET

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin kendi kendine meme muayenesi hakkındaki bilgilerini, uygulamalarını, bilgi ve uygulamalarını etkileyen faktörleri ve bu muayeneyi yapmama nedenlerini araştırmak amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Bu araştırma, 2002-2003 öğretim dönemi Aralık 2002- Şubat 2003 tarihleri arasında Ordu il merkezinde Ondokuz Mayıs Üniversitesine bağlı Sağlık Yüksekokulu ve Fen-Edebiyat fakültesinde okuyan ve yurtda kalan 157 kız öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Verilerin analizinde ortalama, yüzdeler ve ki kare testleri kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, öğrencilerin meme muayenesini yeterince bilmedikleri (%51.28), öğrencilerin aldıkları eğitim ile meme muayenesini bilme ve uygulama arasında oldukça güçlü bir ilişki olduğu ($p=.000$), meme muayenesi yaptığını ifade eden öğrencilerin çok az bir kısmının bu muayeneyi düzenli olarak her ay yaptığı (%22.2), meme muayenesi yapmama nedeni olarak bu muayene hakkında bilgi sahibi olmama (%62.5), böyle bir uygulamadan habersiz olma (%11.5) ve bu muayeneyi yapmak için yaşlarının genç olduğunu düşünme (13.5) gibi faktörlerin etkili olduğu, KKMM yapma konusunda her ay yapılması gereken bir işlem olduğu (29.9), kendilerine bakmak adına bir şeyler yaptıkları (45.2) ve kendilerini bu muayeneyi yapmak için yeterli hissetmedikleri (%10.8)

gibi düşüncelerinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meme muayenesi, Meme muayenesi yapma sıklığı, Meme muayenesini etkileyen faktörler,

SUMMARY

Knowledge and Practices about Breast Self Examination of University Students

The purpose of descriptive research was to determine of university students knowledge, performance, factors of effect on knowledge and performance, and causes of don't performance breast self examination.

This research was made on educating students in Nursing School and Science-Literature Faculty at Ondokuz May University in Ordu, staying in dormitory ($n=157$). The results were evaluated statistically using mean, the percentage, and chi square tests.

The results of this research was observed that students weren't know breast self examination (BSE) enough, education were effected on BSE knowledge and practice ($p=.000$), 22.2% of students were practice BSE, and 11.5% of students weren't informed about BSE. 10.8% of student weren't feel to practice BSE enough.

Keywords: Breast self examination, Breast self examination frequency, Factors of effect breast self examination

GİRİŞ

Kanser, özellikle son yıllarda birçok ülkenin en önemli sağlık problemlerinden birisi haline gelmiştir.

Türkiye'de hastalıktan kaynaklanan ölümlerin başında kanser gelmektedir. Türkiye'de kanser görülme insidansı erkeklerde yüz binde 48.30, kadınlarda

*Bu çalışma 15. Ulusal Kanser kongresinde poster bildiri olarak sunulmuştur (23-27 Nisan 2003, Kemer- ANTALYA).

**Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ordu Sağlık Yüksekokulu

ise yüz binde 30.38'dir. En çok görülen kanserlerin başında erkeklerde akciğer kanseri (%29.38), kadınlarda ise meme kanseri (%24.10) gelmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2002).

Gelişen tıp teknolojisi sayesinde kronik ve dejeneratif birçok hastalığın erken teşhis edilebilmesi mümkün hale gelmiştir. Türkiye'de son yıllarda gittikçe artan kanser insidansının en önemli nedenlerinden biri de erken tanı çalışmalarının yapılmaya başlanması, dolayısıyla nedeni bilinmeyen ölümlerin kanserle ilişkisinin ortaya çıkması olabilir. Meme kanseri gibi pek çok kanser türünde erken tanı, hastalığın etkin tedavisinde ve insan ömrünün uzatılmasında önemlidir.

Klinik meme muayenesi, kendi kendine meme muayenesi ve mamografi gibi erken teşhisi kolaylaştıran meme kanseri taramaları sağlığı geliştirme aktiviteleri olarak tanımlanabilir. Kanserden kurtulma oranı, kanser erken teşhis edildiğinde %95 artabilir (Yarbrough and Braden 2001).

Kendi kendine meme muayenesi (KKMM) koruyucu bir sağlık davranışı olarak tanımlanabilir. Kişiler sağlıklı olmaya inanırlarsa, hasta olmadan da hastalığı azaltıcı ya da önleyici davranışları benimseyebilirler. KKMM, 20 yaşından sonra her bayanın ayda bir yapması gereken bir muayenedir. KKMM basit, kısa sürede yapılabilen ve maliyeti olmayan bir uygulama olmasına karşın, pek çok kadın tarafından ya düzensiz olarak yapıldığı ya da yapılmadığı bilinen bir gerçektir. Kadınların uygun yöntemle KKMM yapılmasını bilmemelerinin yanı sıra bu işlemi yapmamalarının farklı nedenleri vardır. Zaman yokluğu, doğru teknikle yapabilecek güçte olunmadığı düşüncesi, herhangi bir kitle bulma korkusu, memelerin elle incelenmesi sırasında sıkıntı duyulacağı gibi nedenler sayılabilir (Attia et al 1997, Agars and McMurnay 1993).

Koruyucu davranışları benimsetmede en önemli rol sağlık personeline aittir. Özellikle hemşireler yaptıkları sağlık eğitimleri ile olumlu sağlık davranışlarının benimsenmesine büyük katkı sağlarlar. Yapılan araştırmalar koruyucu davranışları benimsetmede ve öğretmede etkili olan hemşirelerin, kendilerinin bu koruyucu davranışları özellikle de kendi kendine meme muayenesini yeterince yapmadıklarını göstermiştir (Attia et al 1993, Budden 1999, Parsaie and golgin 2000, Devine and Frank 2000).

Üniversitede okuyan öğrenciler KKMM'yi gereksiz görebilirler. Gençler arasında yapılan çalışmalarda; gençlerin meme kanserine yakalanma ihtimallerini çok az olarak algıladıklarından KKMM uygulamasını benimsemedikleri ya da çok az uyguladıkları tespit edilmiştir (Najem et al. 1995, www.annieappleseedproject.org/breasselbyte.html). Gençleri son yıllarda artan meme kanserine karşı bilinçli hale getirmek ve sağlığı geliştirme davranışlarını kazanmalarına yardımcı olmak amacıyla KKMM öğrenmelerini ve uygulamalarını sağlamak oldukça önemlidir. Bu konuda edinilmiş bilgiler genellikle medya sayesinde olmakta ya da yakın çevresinde meme kanseri olanlar bu şekilde bu konuda bilgili olmaktadır (Bahar et al. 1997). KKMM sağlığı koruyucu davranışların benimsenmesinde ve gençlerin sağlık sorumluluklarını almalarında önemli adımlardan birisidir. Bu nedenle gençler KKMM eğitimi, gerekliliği ve uygulaması hakkında bilgilendirilmelidirler.

Bu araştırma üniversite öğrencilerinin kendi kendine meme muayenesi hakkındaki bilgilerini, uygulamalarını, bilgi ve uygulamalarını etkileyen faktörleri ve bu muayeneyi yapmama nedenlerini araştırmak amacıyla yapılmıştır.

MATERYAL - METOT

Karşılaştırmalı ve tanımlayıcı tipte olan bu araştırma, 2002-2003 öğretim dönemi Aralık 2002- Şubat 2003 tarihleri arasında Ordu il merkezinde Ondokuz Mayıs Üniversitesi'ne bağlı Sağlık Yüksekokulu ve Fen-Edebiyat fakültesinde okuyan ve yurttan kalan kız öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nin Ordu il merkezinde iki bölümü vardır. Bunlardan birisi Sağlık Yüksekokulu diğeri ise Fen Edebiyat Fakültesidir. Kız öğrenci yurtda her iki okulun öğrencileri kalmaktadır.

Araştırmanın evrenine Ordu Fen-Edebiyat Fakültesinde (FEF) eğitim gören ve yurttan kalan 68 (%43.3) kız öğrenci ile Sağlık Yüksekokulunda (SYO) eğitim gören ve yurttan kalan 89 (%56.7) öğrenci alınmıştır. FEF' nde 4 bölüm bulunmaktadır. Sağlık Yüksekokulunda ise sadece hemşirelik bölümü bulunmaktadır.

Araştırmada örnekleme gidilmemiş, evrenin tamamının (n=175) alınması

hedeflenmiştir. Araştırmaya katılım oranı %89.7 (n=157)'dir. Verilerin toplanmasından önce öğrencilerin sözel onayı alınmıştır.

Veri toplama araçları

Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan soru formu aracılığıyla toplanmıştır. Soru formunda öğrencilerin tanıtıcı bilgileri ve kendi kendine meme muayenesine (KKMM) ilişkin bilgi ve uygulamalarını tanımlayıcı sorular bulunmaktadır.

Araştırmanın değişkenleri

Öğrencilerin kendi kendine meme muayenesi bilgileri, uygulama durumları ve yapmama nedenleri araştırmanın bağımlı, diğerleri bağımsız değişkenleri olarak kabul edilmiştir.

Verilerin değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS-9.0 paket programına yüklenmiş, bağımsız değişkenlerin KKMM bilgi ve uygulamalarına etkisi ki kare ve varyans testleri, tanımlayıcı özellikler ise yüzdeler olarak gösterilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri

Tanıtıcı özellikler	FEF		SYO	
	S	%	S	%
Yaş ortalaması	x ±20.16		x ±20.33	
Sınıf				
I. sınıf	41	60.3	27	30.3
II. sınıf	6	8.8	19	21.3
III. sınıf	15	22.1	24	27.1
IV. sınıf	6	8.8	19	21.30
Yaşadığı yerleşim yeri				
İl	41	60.3	36	40.4
İlçe	20	29.4	36	40.4
Köy	7	10.3	17	19.1
Annenin eğitim durumu				
İlkokul öncesi	19	27.9	18	20.2
İlkokul	33	48.5	53	59.6
Ortaokul	8	11.8	8	9.0
Lise	8	11.8	10	11.2
Toplam	68	100.0	89	100.0

Araştırma kapsamına alınan FEF öğrencilerinin yaş ortalaması $x \pm SD = 20.16 \pm 1.54$, SYO öğrencilerinin yaş ortalaması ise $x \pm SD = 20.33 \pm 1.67$ 'dir. FEF öğrencilerinin %60.3'ü birinci sınıfta, % 60.3'ü il merkezinde oturmakta olup % 48.5'inin annesi ilk-okul mezunudur. SYO öğrencilerinin %30.3'ü birinci sınıfta, %

40.4'ü il ve ilçe merkezinde oturmakta olup %59.6'sının annesi ilkokul mezunudur (Tablo 1).

Öğrencilerin %96.8'inin (n=152) birinci derece akrabalarında meme kanseri olmadığı, %3.2'sinin (n=5) ailesinde ise meme kanseri hikayesi saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 2. Öğrencilerin KKMM hakkındaki bilgilerinin karşılaştırılması

KKMM bilme durumu	FEF		SYO		
	S	%	S	%	
Biliyor	17	21	63	79	$\chi^2=33.965$
Bilmiyor	51	67.1	25	32.9	p=.000

Öğrencilerin %51.28'i (n=80) KKMM' yi bildiklerini ifade etmiştir

(Tablo 2). Bu öğrencilerin %23.7'si (n=37) bu bilgiyi kitaplardan, %15.4'ü

(n=24) sağlık personeli ve eğitimcilerden, %5.8' i (n=9) yazılı ve görsel medyadan, % 3.8'i (n=6) arkadaşlarından ve % 2.6'sı (n=4) ise ailesinden KKMM hakkında bilgi almıştır. Öğrencilerin %96.8'i KKMM

gerekli olduğunu düşünürken %3.4'ü bu muayenenin gerekli olmadığını düşündüklerini ifade etmiştir.

Öğrencilerin okudukları okulun meme muayenesini bilme durumunu etkilediği tespit edilmiştir ($\chi^2=33.965$, $p=.000$).

Tablo 3. Öğrencilerin KKMM yapma durumları ve yapma sıklığının karşılaştırılması

KKMM	Fen Edebiyat Fakültesi		Sağlık Yüksekokulu		
	S	%	S	%	
KKMM yapma durumu					
Yapıyor	15	22.7	48	54.5	$\chi^2=17.382$
Yapmıyor	53	77.3	40	45.5	$p=.000$
KKMM yapma sıklığı (n=64)					
Düzenli olarak her ay	1	6.7	13	26.5	$\chi^2=2.652$
Düzensiz olarak	14	93.3	36	73.5	$p<0.05^*$

*Exact testi ile önemlilik kontrolü yapılmıştır.

FEF öğrencilerin %22.7'si, SYO'ndaki öğrencilerin %54.5'i KKMM yaptığını; meme muayenesi yapan öğrencilerin %22.2' si düzenli olarak her ay, % 77.8'i ise ara sıra

yaptıklarını ifade etmiştir. Öğrencilerin okudukları okullar ile meme muayenesini yapma durumları ve yapma sıklıkları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (Tablo 3).

Tablo 4. Öğrencilerin meme muayenesi yapmama nedenlerinin ve bu muayene hakkındaki düşüncelerinin dağılımı

	n	%
KKMM yapmama nedenleri		
Nasıl yapılacağını bilmeme	60	62.5
Zamanın yeterli olmaması	4	4.2
Gerekli olduğunu düşünmeme	8	8.3
Henüz bu muayene için yaşının genç olduğunu düşünme	13	13.5
Böyle bir uygulama konusunda bilgisinin olmaması	11	11.5
KKMM hakkındaki düşünceleri		
Düzenli olarak her ay yapmak gerektiğini	47	29.9
Genç kadınların yapmasına gerek olmadığını	8	5.1
KKMM yapmak için kendini yeterli hissetmediğini	17	10.8
KKMM yapılırsa bir kitle bulunabileceği endişesi	14	8.9
KKMM yaparak kendine bakmak adına bir şey yaptığını	71	45.2

Öğrencilerin meme muayenesi yapmama nedenleri incelendiğinde; %62.5'inin nasıl yapılacağını bilmediği, %13.5'inin bu muayeneyi yapmak için yaşının genç olduğunu düşündüğü ve %11.5'inin böyle bir uygulama konusunda bilgi sahibi olmadığı görülmektedir.

Öğrencilerin KKMM hakkındaki düşünceleri incelendiğinde; öğrencilerin %45.2'sinin kendine iyi bakmak adına bir şey yaptığını, %29.9'unun düzenli olarak her ay yapması gerektiğini, %10.8'inin bu muayeneyi yapmak için kendini yeterli hissetmediği görülmektedir (Tablo 4).

Öğrencilerin yaşadıkları yerleşim yeri, annelerinin eğitim düzeyi ve ailelerinde meme kanseri hikayesi durumunun meme muayenesini bilmeyi etkilemediği saptanmıştır (sırasıyla $\chi^2=4.935$, $\chi^2=1.091$, $\chi^2=.278$; $p>.05$).

Öğrencilerin yaşadıkları yerleşim yeri, annelerinin eğitim düzeyi ve ailelerinde meme kanseri hikayesi durumunun meme muayenesini yapma durumunu etkilemediği saptanmıştır (sırasıyla $\chi^2=9.594$, $\chi^2=1.906$, $\chi^2=.001$; $p>.05$).

TARTIŞMA

Araştırma bulgularının tartışılması iki başlık altında sunulmuştur;

1.Kadınların meme muayenesi bilgi, tutum ve davranışlarına yönelik bulguların tartışılması

2.Demografik özellikler ve meme muayenesini bilme ve uygulama arasındaki ilişkiyi gösteren bulguların tartışılması

Kadınların meme muayenesi bilgi, tutum ve davranışlarına yönelik bulguların tartışılması

Araştırma üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde bu yöndeki çalışmalar sınırlı olduğundan

çalışma bulgularını diğer araştırmalarla karşılaştırma olanağı sınırlıdır.

Tablo 2 incelendiğinde, öğrencilerin eğitim gördükleri bölüme göre meme muayenesi hakkındaki bilgi düzeylerinin değiştiği görülmektedir. SYO'nda okuyan öğrenciler FEF okuyan öğrencilere göre meme muayenesi hakkında daha fazla bilgiye sahiptirler ($\chi^2=33.965$, $p=.000$). İki okulda okuyan öğrencilerin meme muayenesini bilme durumları arasında farklılığın çıkması SYO'unda meme kanseri ve meme muayenesi hakkında öğrencilere eğitim verilmesinden kaynaklanmış olabilir. Yapılan çalışmalar eğitimle meme muayenesini bilme durumu arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Öztürk ve arkadaşlarının (Öztürk et al, 2000) 25 yaş ve üzeri kadınlarda meme muayenesi bilgi ve uygulamalarına eğitimin etkisini araştırdıkları çalışmalarında, kadınlara verilen meme muayenesi eğitiminin meme muayenesi bilgi ve uygulamalarını etkilediği saptanmıştır. Bu sonuç bu araştırma bulgularıyla benzerdir.

SYO'unda okuyan öğrencilerin %79'u meme muayenesini bilmesine rağmen, %54.5'i meme muayenesini yapmaktadır. Budden "Genç kadınların kendi kendine meme muayenesi bilgi ve uygulamaları" nı araştırdığı çalışmada, araştırmaya katılanların (n=65) %44'ünün düzenli olarak her ay KKMM yaptıkları % 99'unun ise son 12 ayda bir kez KKMM yaptığı sonucu bulunmuştur. Bu sonuç bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Çalışmalar hemşire öğrencilerin meme muayenesi hakkında bilgi sahibi olduklarını ancak yarısından azının bu muayeneyi düzenli olarak yaptıklarını göstermektedir (Attia et al. 1997, Devine and Frank 2000, Najem et al. 1995, Budden 1998). Bu sonuçlar bu araştırma bulgularıyla benzerdir. Hemşire

öğrencilerin bu muayeneyi düzenli olarak yapmama nedenleri, birinci sınıfta olan öğrenciler için muayenenin nasıl yapılacağını bilememe ve böyle bir uygulamadan haberi olmama, diğer sınıflardaki öğrenciler için ise zaman bulamama, gerekli olduğunu düşünmeme ve yaşının genç olduğunu düşünme gibi faktörlerin etkili olduğu düşünülebilir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar bu yöndeki yorumları desteklemektedir (Tablo 3).

Öğrencilerin meme muayenesi yapmama nedenleri arasında en önemli sebebin nasıl yapılacağını bilmeme (%62.5) olduğu görülmektedir. Meme muayenesi yapmama bu muayeneyi bilmemenin oldukça önemli etkisi vardır. Araştırmalar bu muayene hakkında bilgisi olmayan bayanların muayeneyi yapmadıklarını göstermektedir (Öztürk et al. 2000, Demirhan ve ark. 2002, Persson and Svensson 1997, Bener et al. 2001). Araştırmada meme muayenesi yapmamayı etkileyen diğer nedenlerin yaşın genç olduğunu düşünme, böyle bir uygulama hakkında bilgisinin olmaması, gerekli olduğunu düşünmeme ve yeterli zaman bulamamanın etkili olduğu görülmektedir. Araştırmalar benzer nedenlerle kadınların meme muayenesi yapmadıklarını bunun yanı sıra muayeneyi unutmamanın da yapmamaya neden olduğunu göstermektedir (Budden 1999, Budden 1998, Persson and Svensson 1997, Bener et al. 2001). Bu araştırmadaki bulgular literatürle benzerdir.

Öğrencilerin meme muayenesi hakkındaki düşüncelerinin düzenli olarak yapılması gereken bir uygulama olduğu, genç kadınların yapmasına gerek olmadığı, KKMM yapmak için yeterli olmadıkları, bu muayeneyi yaparak bir kitle bulabilecekleri endişesi ve bu muayeneyi yaparken kendine bakmak adına bir şey yaptıkları olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin bu olumlu

ve olumsuz düşüncelerinin meme muayenesini öğrenme, bilme ve uygulama üzerine etkisinin olabileceği düşünülebilir.

Demografik özellikler ve meme muayenesini bilme ve uygulama arasındaki ilişkiyi gösteren bulguların tartışılması

Araştırma sonuçları incelendiğinde öğrencilerin yaşadıkları yerleşim yeri, annelerinin eğitim düzeyi ve ailede meme kanseri hikayesi ile meme muayenesini bilme ve uygulama arasında ilişki bulunmadığı görülmektedir. Budden'in (1995) çalışmasında da ailede meme kanseri olma durumu ile meme muayenesini bilme ve uygulama arasında ilişki tespit edilmemiştir. Bu bulgu bu araştırma sonucu ile benzerdir. Zincir'in (1999) çalışmasında kadınların oturdukları yer ve ailede meme kanseri olma durumu ile meme muayenesi bilme durumu arasında ilişki tespit edilmiştir. Bu araştırmada, yaş grubunun daha yüksek olması bu muayeneye karşı duyarlılığı arttırmış olabilir. Bu araştırmada, araştırma popülasyonunun yaş ortalamasının çok genç olması ($x \pm SD = 20.29 \pm 1.61$) meme muayenesine karşı duyarlılığı etkiliyor olabilir. Aradaki fark bu nedenden kaynaklanıyor olabilir.

Araştırma sonucunda, yaş ile meme muayenesi bilme ve uygulama arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bu durum bu araştırma için SYO'nda okuyan öğrencilerin birinci sınıftan sonra meme muayenesi hakkında bilgi almalarından ve yaşlarının büyümesinden kaynaklanıyor olabilir. Yapılan araştırma sonuçları bu yorumu desteklemektedir (Budden 1999 and 1995).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bulgularına dayanarak;

*Öğrencilerin meme muayenesini yeterince bilmedikleri,

*Öğrencilerin aldıkları eğitim ile meme muayenesini bilme ve uygulama arasında oldukça güçlü bir ilişki olduğu,

*Meme muayenesi yaptığını ifade eden öğrencilerin çok az bir kısmının bu muayeneyi düzenli olarak her ay yaptığı,

*Meme muayenesi yapmama nedeni olarak bu muayene hakkında bilgi sahibi olmama, böyle bir uygulamadan habersiz olama ve bu muayeneyi yapmak için yaşlarının genç olduğunu düşünme gibi faktörlerin etkili olduğu,

*KKMM yapma konusunda her ay yapılması gereken bir işlem olduğu, kendilerine bakmak adına bir şeyler yaptıkları ve kendilerini bu muayeneyi yapmak için yeterli hissetmedikleri gibi düşüncelerinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

Öğrencilere KKMM' nin nasıl yapılacağını ve önemini anlatan eğitim programları düzenlenebilir. Öğrencilere meme muayenesinin nasıl yapıldığı görsel materyallerle ve akran eğitim yöntemleriyle anlatılabilir. Öğrencilerin düşünceleri doğrultusunda meme muayenesine engel olan faktörlere yönelik eğitim programında gerekli düzenlemeler yapılabilir.

KAYNAKLAR

..... (2002). Kanserle savaş politikası ve kanser verileri. Sağlık Bakanlığı Kanserle Savaş Daire Başkanlığı Yayını. Ankara.

Yarbrough SS, Braden CJ (2001). Utility of health belief model as a guide for explaining or predicting breast cancer screening behaviors. Journal of Advanced Nursing 33 (5): 677-688.

Attia AK, Rahman DAMA, Kamel Lİ (1997). Effect of an educational film on Health Belief Model and breast self examination practice. Eastern Mediterranean Health Journal 3 (3): 435-443.

Agars J, McMurnay A (1993). An evaluation of comparative strategies for teaching breast self examination. Journal of Advanced Nursing 18: 1595-1603.

Budden L (1999). Student nurses' breast self-examination health beliefs, attitudes, knowledge, and performance during the first year of a preregistration degree program. Cancer Nursing 22 (6): 430-437.

Parsaie FA, Golgin M (2000). Breast self examination knowledge and behavior of Iranian female health care professionals working in health care centres. IV. Leura International Breast Cancer Conference Abstracts, 36-40.

Devine SK, Frank DI (2000). Nurses self performing and teaching others breast self-examination: implications for advanced practice nurses. Clin. Excell Nurse Pract. 4 (4): 216-223.

Najem GR, Passannante MR, Foster JD (1995). Health risk factors and health promoting behavior of medical, dental and nursing students. J. Clin. Epidemiol. 48 (6): 841- 849.

..... (2001). Breast self-exams by teenagers: outcome of a teaching program www.annicappleseedproject.org/breasselbye.html

Bahar Z, Türkistanlı E, Ömercikoğlu Ö (1997). The determination of the knowledge levels of married women between the ages 15-49 about the self breast examination method. ECCO 9 The European Cancer Conference. 14-18. Hamburg.

Öztürk M, Engin VS, Kisioglu AN, Yılmaz G (2000). Effects of education on knowledge and attitude of breast self examination among 25 + years old women. Eastern Journal of Medicine 5 (1): 13-17.

Budden L (1998). Registered nurses' breast self-examination practice and teaching to female clients. Journal of Community Health Nursing 15 (2): 101-112.

Demirhan H, Özen İ, Bostancı M, Zencir M (2002). Pamukkale Üniversitesi Kredi ve Yurtlar Kurumu kız öğrencilerinde kendi kendine meme muayenesi ile ilgili bir araştırma. Sağlık ve Toplum 12 (3): 81-84.

Persson K, Svensson PG (1997). Factors affecting women to practice breast self-examination. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 11: 224-31.

Bener A, Alwash R, Miller CJ, Denic S, Dunn EV (2001). Knowledge, attitudes, and practices related to breast cancer screening: A survey of Arabic women. *Journal of Cancer education* 16(4): 215-220.

Budden L (1995). Young women's breast self-examination knowledge and practice. *J. Community Health Nursing* 12 (1): 23-32.

Zincir H (1999). Malatya il merkezinde 40 yaş üzeri kadınların meme kanseri ve korunma konusunda bilgi, tutum ve davranışları. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Malatya (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).